

Література

1. Бакланова М. Л. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів коледжів у процесі навчання математичних дисциплін: автореф. дис. к. п. н: 13.00.02 / М. Л. Бакланова; наук. керівник Ю. В. Триус; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ, 2009. - 20 с.
2. Кузнецова Е.А. как формировать и развивать мышление учащихся в средней школе средствами математики / А. Е. Кузнецова // Вестник Северного (Арктического) федерального университета. Серия: Гуманитарные и социальные науки – 2011. - № 5. – с. 136-140
3. Маймула Є. Ю. Сучасні підходи до організації контролю навчальних досягнень майбутніх економістів у процесі вивчення математичних дисциплін / Є. Ю. Маймула. // Науковий вісник Донбасу. - 2010. - № 2. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2010_2_5.
4. Грисенко М. В. Математика для економістів: Методи й моделі, приклади й задачі: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2007. – 720 с

371.034-053.6

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПІДЛІТКІВ

Колесник О. В. – викладач; Бажура А. В. – викладач.

Вінницький коледж економіки та підприємництва THEU

В умовах соціально-політичних та економічних перетворень відбувається оновлення соціальних відносин в українському суспільстві, переосмислення світоглядних понять, моральних принципів життя, здійснюється пошук нових смислових орієнтирів, які становитимуть у майбутньому основу життєдіяльності суспільства, держави, її громадян. Тому в нашій статті і буде стояти мета обґрунтувати та експериментально перевірити зміст, форми, методи і педагогічні умови як складові методики формування моральних цінностей підлітків у сучасному світі.

Ключові слова: поведінка дітей, виховання, самосвідомість, розвиток, відносини.

В условиях социально-политических и экономических преобразований происходит обновление социальных отношений в украинском обществе, переосмысление мировоззренческих понятий, моральных принципов жизни, осуществляется поиск новых смысловых ориентиров, которые составят в будущем основу жизнедеятельности общества, государства, его граждан. Поэтому в нашей статье и будет стоять цель обосновать и экспериментально проверить содержание, формы, методы и педагогические условия как составляющие методики формирования нравственных ценностей подростков в современном мире.

Ключевые слова: поведение детей, воспитание, самосознание, развитие, отношения.

In terms of socio-political and economic transformation is updated social relations in Ukrainian society, rethinking the philosophical concepts of moral principles of life, the search for new meaning guidelines that will make the future foundation of society, the state and its citizens. Therefore, in this article and will be aim to prove experimentally verify the contents, forms, methods and pedagogical conditions as components forming techniques moral values of adolescents in the world today.

Key words: behavior of children, education, self-awareness, development, relationship.

В останні роки помітними стали прояви деформації в системі ціннісних орієнтацій суспільства та його громадян, зниження значущості етичних ідеалів, норм і принципів, які регулюють поведінку людей. У дітей, підлітків та молоді посилилися егоїстичні тенденції, домінує низький рівень розвитку моральних цінностей і почуттів та значне спотворення мотивації поведінки в напрямі посилення аморальності. Все це призводить до бездуховності та зростання делінквентних та девіантних форм поведінки серед підростаючого покоління, особливо підлітків, що вимагає планомірних і системних втручань суспільства на різних рівнях: державному, соціальному, освітньому, родинному та ін.

На нашу думку, для отримання найбільш ефективних результатів щодо формування та розвитку моральної самосвідомості особистості, важливо проводити роботу із

залученням значущого для підлітка оточення (морального середовища), тобто однолітків підлітка, його батьків та педагогів. [9, С. 59]

Аналіз літератури та результати власного емпіричного дослідження моральної самосвідомості підлітків дозволили нам розробити систему засобів (у формі програми) з її розвитку. Програма включає: 1) соціально-психологічний тренінг; 2) психолого-педагогічна робота з батьками підлітків; 3) психолого-педагогічна просвіта педагогів.

Перша частина включає три взаємозв'язані блоки тренінгових занять і вправ, що мають на меті вплинути на розвиток когнітивної, емоційно-ціннісної і поведінкової складових моральної самосвідомості. Вона складається з опису кожної групової зустрічі (тактики поведінки психолога, змісту і структури занять). Способи її реалізації представлені рольовим програванням життєвих ситуацій, пов'язаних з моральним вибором, бесідами, дискусіями, у яких беруть участь підлітки, релаксаційними і психогімнастичними вправами, домашніми завданнями та ін. Програма складається із 16 занять, кожне з яких триває 80 хвилин і проводиться один раз на тиждень. [7, с. 157]

Блок занять, спрямованих на розвиток когнітивного компонента моральної самосвідомості, включає такі форми роботи, які активізують засвоєння моральних понять, їх трансформацію в моральні переконання, розвивають моральну рефлексію підлітків, актуалізують процеси інтерналізації моральних норм, ідеалів, принципів. Особлива увага зверталася на включення образу іншої людини (ровесника, дорослого) в моральну свідомість підлітка. [6, С. 144]

Особливою формою роботи в цьому блоці занять були домашні завдання, які стимулювали процеси внутрішнього діалогу, дозволяють глибше осмислити деякі поняття і ситуації, співвіднести їх із собою, відрефлексувати минуле і майбутнє. З самого початку психолог пропонував учням вести особистий щоденник, розповідав про його призначення, підкреслював, що кожна людина так чи інакше контролює свої думки, почуття, використовує самоаналіз у повсякденному житті. Підліткам пропонувалося записувати результати своїх

самопостережень, виражати своє ставлення до них, особливо при обговоренні важливих для них проблем, переживань, вчинків та конфліктних ситуацій. [4, С. 146]

Основними завданнями другого блоку групових занять, спрямованих на розвиток емоційно-ціннісної складової моральної самосвідомості підлітків, були підвищення емоційної зрілості в цілому і моральних переживань зокрема, стимуляція процесів диференціації почуттів, вміння визначати їх за експресивними ознаками поведінки в інших людей, розвиток емпатійних здібностей, посилення почуття відповідальності перед оточуючими і власною особистістю. [4, С. 149]

Метою корекційних заходів третього блоку занять, спрямованих на розвиток моральної саморегуляції підлітків, було сприяння оволодінню навичками психологічної релаксації, тренування вміння робити моральний вибір в альтернативних ситуаціях і рольовій поведінці. Виконання вправ цього блоку сприяло розвитку в підлітків здатності адекватно оцінювати свої внутрішні переконання та вчинки, зважувати у процесі прийняття рішення всі "за" і "проти", передбачати можливі наслідки прийнятого рішення і, спираючись на цей аналіз, робити вибір і знаходити такі засоби досягнення цілей, які не йдуть всупереч з особистими моральними установками, а також активізувало розвиток дисциплінарної відповідальності й відповідальності за себе. Підліткам пропонувалося обговорити, яке рішення приймати легше - персональне або колективне. Зверталась увага на те, що, приймаючи персональні рішення, людині не потрібно кого-небудь переконувати у своїй правоті. Разом з тим вона позбавляється можливості порадитися й несе повну відповідальність за наслідки свого рішення. Пропонувалося згадати ситуації, коли учасникам вдалося прийняти оптимальне рішення; обговорити, що при цьому допомагало (критично осмислити ситуацію, зваживши всі плюси і мінуси, оцінити можливі наслідки, насамперед свою і чужу безпеку). [8, С. 158 - 159]

Важливою умовою розв'язання завдань щодо формування та корекції структурних складових моральної самосвідомості

підлітка є поєднання роботи безпосередньо з самими дітьми (проведення соціально-психологічного тренінгу) з одночасною співпрацею з їхніми батьками. Відомо, що гармонійні дитячо-батьківські взаємини є важливим ресурсом розвитку та корекції самосвідомості дитини. Отже, проведення психокорекційної роботи з підлітками сприяли, з одного боку, формуванню та корекції моральної самосвідомості дитини, а з іншого, гармонізації дитячо-батьківських взаємин. Усвідомлення та орієнтація підлітків на партнерське спілкування у групі й створять необхідний контекст, у якому стане можливим пошук нових ресурсів для налагодження взаємин з батьками. [6, С. 227]

Разом з цим проведення циклу занять з батьками з метою розширення уявлень про психологічні особливості підлітків та знаходження оптимальної моделі поведінки з дітьми ставало певним підґрунтям для гармонізації Я-концепції підлітка, зокрема адекватності його самооцінки та рівня домагань в моральній сфері. Тому паралельно з основною метою, яка була нами описана вище, було визначено ще й таку: підвищення психологічної грамотності батьків щодо особливостей дитини- підлітка, ролі сім'ї та особливостей сімейних відносин у формуванні моральної самосвідомості підлітка. Для реалізації цього завдання протягом 2015 - 2016 навчальних років нами проводились зустрічі з батьками. Тривалість зустрічі, зокрема, активної роботи психологів з батьками, становила 60 - 90 хвилин. У семінарах взяли участь 26 батьків (переважно, це був хтось один із батьків сім'ї підлітка).

Зустрічі проводились у вигляді батьківського семінару, який мав назву "Батьки та підлітки, або як покращити взаємини". Таких семінарів було проведено три. Логіка вибору саме такого виду роботи з батьками базувалася на міркуваннях А.С. Співаковської, яка зазначала: "Батьківський семінар - це не тільки підвищення інформованості, але й головне - зміна самого ставлення людей до власного сімейного життя і завдань виховання. Під час семінару розширюється палітра педагогічних прийомів впливу, які вже вдома у повсякденному житті апробуються батьками"

Семінари для батьків відносяться до поведінкових технік сімейної психокорекції

та психотерапії та спрямовані на формування у членів сім'ї нових, більш конструктивних способів поведінки. Використання цих технік ґрунтується на уявленнях про корекцію небажаних форм поведінки методом наuczіння. Досягнення результатів відбувається шляхом виконання низки завдань або певних порад психолога щодо стратегій взаємодії у сімейній системі.

У практиці проведення батьківських семінарів рекомендується використовувати такі прийоми: лекція; групова дискусія; бібліотерапія; аналіз сімейних ситуацій.

Таким чином, метою застосування батьківського семінару як форми роботи з батьками підлітків було одержання нової інформації щодо сім'ї та особливостей дитячо-батьківських взаємин, розширення діапазону виховних прийомів, набуття навичок конструктивних сімейних інтерацій з підлітками. [1, С. 169 -170].

У роботі з батьками ми очікували не на кардинальну зміну уявлень батьків за час проведення семінарів, а на набуття навичок об'єктивного тлумачення ситуації розвитку дитини-підлітка, особливостей її особистості, переживань та поведінки на основі набутих під час зустрічей знань. Застосовуючи колективне обговорення, дискусію та матеріали науково-популярних видань з теми, у батьків розширювався власний репертуар варіантів розв'язання тієї чи іншої проблемної ситуації. Крім того, робота у групі дозволяла проаналізувати складні ситуації, що виникли у процесі взаємодії між батьками та дітьми "збоку", отримати підтримку від групи та на основі цього побудувати нову стратегію розв'язання сімейних конфліктів. Активна взаємодія, невимушене спілкування одночасно з наданням важливої психологічної інформації сприяли виникненню у батьків зацікавленості щодо набуття психологічних знань, а також виникненню потреби й звички ефективно використовувати їх у повсякденному житті. [5, С. 162]

Опишемо конкретніше особливості проведеної роботи. Так, метою першої зустрічі було підвищення у батьків мотивації до занять та знайомство батьків з психологічними особливостями підлітка. Крім цього, на даному етапі розглядалися мотиви "поганої" поведінки підлітків.

Обрана тематика була підказана нам самими дітьми, які за результатами анкетування (проведеного на перших тренінгових заняттях у групі підлітків) зазначали, що батьки дорікають їм за "погану" поведінку.

Аналіз першої зустрічі з батьками дозволив нам констатувати, що батьки не достатньою мірою знайомі з прийомами активного слухання, а відтак і не використовують їх у процесі взаємодії з підлітками. Найбільш емоційним етапом роботи було колективне заповнення таблиці, оскільки більшості батьків складно було чітко визначити свою точку зору з таких аспектів: "сильні" сторони поганої поведінки та соціальні причини виникнення такої поведінки в межах сім'ї.

Друга зустріч була спрямована на усвідомлення батьками впливу сімейних стосунків на формування особистості підлітка, а саме його самосвідомості, самооцінки та домагань. Використання вправи на усвідомлення власної поведінки щодо підлітків, є, на нашу думку, надзвичайно важливим моментом у роботі з батьками. Як вже зазначалося, перебіг кризи підліткового віку багато в чому залежить від взаємин у системі "батьки-дитина". Ті зміни, які відбуваються з підлітком, не завжди усвідомлюються батьками. Інколи батьки вибудовують стосунки за старими стереотипами стосунків з малою дитиною, не бажаючи змінювати патерни власної поведінки. Це призводить до погіршення дитячо-батьківських взаємин, а відтак до поглиблення кризи підлітків і незадоволення та обурення з боку батьків. Тому акцентування уваги батьків на особливостях взаємодії з підлітками, міні-лекція на тему: "Особливості "приймаючої" та "неприймаючої" поведінки", а також колективне обговорення, дискусія на цю тему викликала позитивний резонанс у групі. Органічним завершенням блоку було колективне складання батьками прав, які належать батькам, та прав, які, на їхню думку, мають належати підліткам. Особливо акцентувалася увага на моральних аспектах стосунків, позицій, дій.

Третя зустріч була органічним продовженням другої. На цьому занятті обговорювався вплив сім'ї на формування моральної самосвідомості підлітка. Зустріч

проводилася переважно з батьками тих підлітків, у яких за результатами констатувального експерименту спостерігався низький рівень розвитку моральної самосвідомості. Отже, метою зустрічі було розширення уявлень батьків щодо особливостей підлітків з такими показниками розвитку складових моральної самосвідомості та мотивування батьків переглянути основи своїх взаємин з дитиною. Для реалізації поставленої мети нами застосовувалися матеріали з книги "Ваш неспокійний підліток" Роберта та Джини Баярд [6, С. 249] та ін.

Результати роботи доводять, що моральний розвиток підлітків пов'язаний з розвитком і формуванням їхніх моральних цінностей, які мають суттєвий вплив на вибір цілей, інтересів і поведінки, в кінцевому підсумку має суттєвий вплив на міжособистісні взаємини підлітків з оточенням, сприяє розвитку почуття відповідальності різного рівня й дисципліни, які й спонукають до виконання обов'язків і зобов'язань. Відбулися позитивні зміни в моральних уявленнях підлітків: осмислення моральних понять, почуття відповідальності, самоконтролю, що допомогло поліпшити їх поведінку, підвищити в них почуття співпереживання, співчуття до оточення, поваги до старших тощо.

Таким чином, доведено, що обґрунтовані теоретичні підходи до розв'язання актуальної психолого-педагогічної проблеми формування моральних цінностей підлітків, на основі розробленого змісту удосконалених навчальних програм факультативних курсів, удосконаленні форм і методів та педагогічних умов як складових методики формування досліджуваного феномен підтвердили свою ефективність.

Результати проведеного дослідження не вичерпують усіх аспектів проблеми формування моральних цінностей підлітків і передбачають подальший дослідницький пошук у цьому напрямі, спрямований на підвищення ефективності формування моральних цінностей і їх використання в моральному вихованні як молодших, так і старших підлітків, формування досліджуваного феномена в навчальних закладах різних типів.

Література

1. Байярд Р.Т. Ваш беспокойный подросток. Практическое руководство для отчаявшихся родителей/ Р.Т. Байярд. – М. : Семья и школа, 2011. – 221 с.
2. Вишневецький О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. К., 2008. – 566 с.
3. Гольдштейн А. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам / А. Гольдштейн, В. Хомик ; [пер. з англ. В. Хомика]. - К. : Либідь, 2013. - 2014. – 208 с.
4. Губко О.Т., Руденко Ю.Д., Кузь В.Г. Педагогіка і духовність. Умань, 2015. – 256 с.
5. Михайлова М.А. Психологія підлітка. Львів, 2003. – 260 с.
6. Ремшмидт Х. Подростковый и юношеский возраст: проблемы становления личности / . : Изд-во КСМО - Пресс, 2011. - 344 с.
7. Сластенін В.А. Ісаєв І.Ф., Шиянов Е.Н. Загальна педагогіка. - М.: ВЛА - ДОС, 2012. - Ч. 2. – 256 с.
8. Сластенін В.А., Чіжакова Г.І. Введення в педагогічну аксіологію: Учеб.посobie. - М., 2015. – 176 с.
9. Лопатинська В.В. Гуманістичні цінності підлітків // Світло. – 2012. – № 4 (23). – С. 58-62.

5207.004

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІСТОРІЇ

Колесник О. В. –викладач.

Вінницький коледж економіки та підприємництва THEU

У даній статті буде підніматися актуальне у сучасному освітньому середовищі питання, адже нині якісне викладання предмету не може здійснюватися без використання засобів і можливостей, які надають комп'ютерні технології та Інтернет. Вони дають змогу викладачу краще подати матеріал, зробити його більш цікавим, швидко перевірити знання студентів та підвищити їхній інтерес до навчання.

Ключові слова: Історія, ТЗН, комп'ютеризація навчання, історичне минуле, інформаційні технології, методика.

В данной статье будет подниматься актуальный в современном образовательном среде вопрос, ведь сейчас качественное преподавание предмета не может осуществляться без использования средств и возможностей, которые предоставляют компьютерные технологии и Интернет. Они позволяют преподавателю лучше подать материал, сделать его более интересным, быстро проверить знания студентов и повысить их интерес к учебе.

Ключевые слова: История, ТЗН, компьютеризация обучения, историческое прошлое, информационные технологии, методика.

This article will climb relevant in today's educational environment issues, because now the quality of teaching the subject can not be implemented without the use of tools and

features that provide computer technology and the Internet. They allow the teacher to better apply the material to make it more interesting, quickly check the students' knowledge and increase their interest in learning.

Keywords: History, TZN, and computer training, historical background, information technology, technique.

Навчання історії в середніх навчальних закладах є основою для формування в студентів сучасного наукового світогляду, розуміння значення основних сучасних понять та подій і законів для вирішення практичних потреб суспільства та створення новітніх технологій, розвитку інтелектуальних здібностей і пізнавальних інтересів. [3, с.112]

Особливістю історії як навчального предмета є його спрямованість на застосування знань, умінь та навичок у сучасному житті. Результатом навчання курсу історії має бути не тільки сума знань із предмета, а й достатньо сформований рівень компетентності, обізнаності студента за умов сучасного світу техніки та інформаційних технологій. Тому складовими навчальних досягнень студентів є не лише рівні володіння навчальною інформацією та її відтворення, а й уміння і навички знаходити потрібну інформацію, аналізувати її, порівнювати історичні явища та факти, застосовувати у стандартних і нестандартних